

Konstprogram

Masthuggskajen

GÖTEBORG KONST

Inledning

Konsultföretaget KiWi har fått i uppdrag av Älvstranden Utveckling AB att göra ett konstprogram som ska biläggas detaljplanen för stadsdelen Norra Masthugget/Masthuggskajen som är en del av den framtida Älvstaden i Göteborg. Uppdraget har initierats av Göteborg Konst.

Förutom att identifiera ett antal platser/områden i stadsdelen som är av intresse för konstnärligt gestaltungsarbete, så kan programmet även användas som diskussionsunderlag i den fortsatta processen med Södra Älvstranden.

Konstprogrammet har bland annat tagit sin utgångspunkt från följande publikationer:

- * "Vision Älvstaden", samt resultatet av efterföljande workshop. Göteborgs stad oktober 2012.
- * Stadsbyggnadskontorets "Program för norra Masthugget, underlag och fördjupning". Juni 2010.
- * Kanozi arkitekter:
Masthamnen/Göteborg 141127

Konstprogrammet vänder sig primärt till Älvstrandens Utveckling AB, Stadsbyggnadskontoret, Göteborg Konst, mark- och fastighetsägare, projektörer och arkitekter. Programmet riktar sig även till privatpersoner, företag och andra aktörer som berörs av omvandlingen, liksom till en bredare allmänhet som är intresserade av stadens utveckling.

Bakgrund

Masthuggskajen är en stadsdel inom centrala Älvstaden i Göteborg, belägen utmed den södra Göta älvstranden. Från Rosenlund i öster till Stigberget (Amerikahuset) i väster.

Fullt utbyggd 2030 kommer stadsdelen Norra Masthugget, som Masthuggskajen är en del av, bestå av en blandning av bostäder, kontor, restauranger och affärer.

Här kommer finnas goda möjligheter till rekreation och kulturella aktiviteter. Närheten till älven, gröna ytor och torgbildningar kommer att bidra till att skapa en attraktiv stadsdel.

De många hållplatserna för kollektivtrafiken, cykelbanor och gångstråk, särskilt de till och från Järntorget, samt kajstråket gör det möjligt för många människor att dygnet runt röra sig i, passera, söka sig till och vistas i området.

Förutom 1 200 lägenheter, med blandade boendeformer, kommer det 2030 att här finnas 60 000 kvm för publik verksamhet (restauranger, hotell, kultur, handel) och 70 000 kvm för kontor.

Visionen är att skapa en stadsdel av "internationell lyskraft".

Syfte

Målsättningen med konstprogrammet är att utifrån Masthuggskajens unika möjligheter identifiera de mest intressanta platserna och rummen för konst i området.

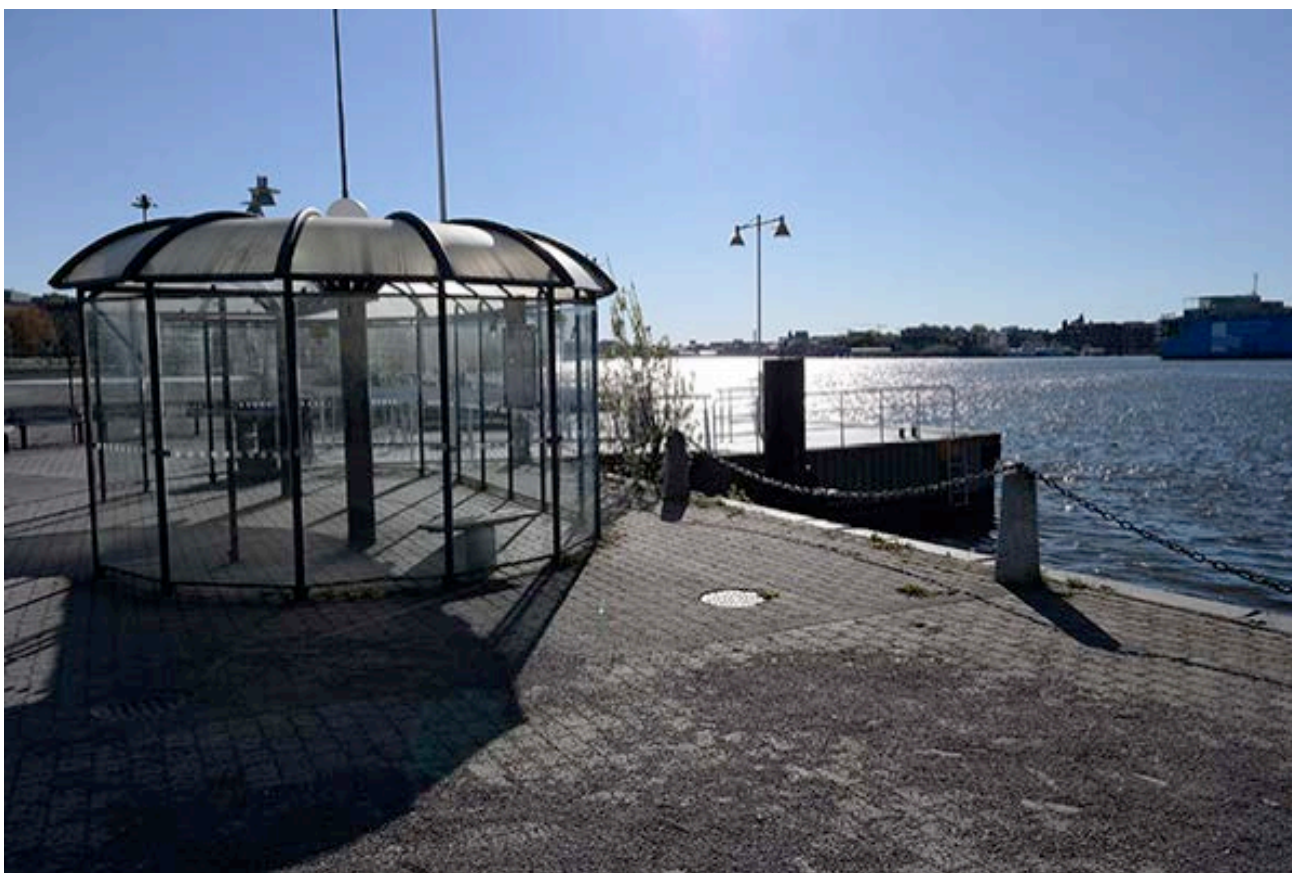
Programmet ska bidra till att skapa förutsättningar för att så effektivt som möjligt kunna integrera den konstnärliga gestaltningen i utvecklingen av den nya stadsdelen.

Konstprogrammet Masthuggskajen ska bidra till att underlätta det fortsatta arbetet med konsten i området.

Tanken är inte att programmet ska låsa processen i varje enskild detalj utan vara ett ramverk att förhålla sig till. Allt för att skapa största möjliga frihet i den påföljande konstnärliga gestaltungsprocessen.

Programmet ska också tjäna som underlag för en fortsatt öppen diskussion, i syfte att slutligen nå de bästa resultaten, det vill säga de som lever upp till projektets visioner.

Konstprogrammet tar sin utgångspunkt i kommunens övergripande programvision för centrala Älvstaden och dess målbild.

Konstprojekt i stadsmiljöer generella utgångspunkter

Attraktiva stadsmiljöer ger flera konkurrensfördelar i dagens globala jakt på tillväxt. Att nya stadsdelar ska innehålla gemensamma rum av hög kvalitet borde därför vara en självklarhet.

Gator, torg, parker, lekplatser med mera, ska utformas så att de ger rika upplevelser och maximala användningsmöjligheter. I denna gestaltning är konsten/formgivningen en självklar komponent i samspel med arkitekter och landskapsarkitekter.

Det är viktigt att skapa en stadsdel med en egen stark identitet. Det gör man genom att dels ta till vara den värdefulla stadsdelshistorien, och dess spår, dels genom att bygga vidare och ge fortsatt uttryck för det som redan finns av god livskvalitet och som redan bär stadsdelens identitet.

Anish Kapoor, Chicago

Det kan handla om att ta ett konstnärligt grepp om ett större område inom stadsdelen, eller att förstärka eller skapa, en målpunkt genom att placera en solitär av stor konstnärlig höjd och global dragningskraft på en plats. Men också genom till exempel ljussättning, markbeläggning, konstobjekt, sittmöbler, utformning av fasader och entréer eller att skapa nya stråk och förstärka redan befintliga.

Jeff Koons, Bilbao

Gemensamt är att man måste våga och vara djärv, arbeta med vår samtid och tro på konstens inneboende kraft att tolka den. Först då kan resultatet hamna i historieböckerna som goda exempel.

Konstnärer har i alla tider medverkat till att skapa attraktiva rum och platser. Förutom de konsthistoriska värdena har dessa gestaltningar tjänat som mötesplatser, berättelser och utflyktsmål. De har blivit målpunkter i vår gemensamma strävan att uppleva "det andra".

Idag har dessa gärningar ofta blivit tacksamma motiv för en allt större fotograferande allmänhet, motiv som snabbt sprider sig via sociala medier bloggar, Twitter, Instagram och Facebook.

Dessa platser och rum är också ett sätt för konsten att direkt och demokratiskt möta människor i deras vardag. I samspel med landskap och arkitektur kan konsten vara med och skapa miljöer som människan dras till och vistas i, oberoende av vem hon är eller var hon kommer ifrån.

För att undvika att dessa rum och platser enbart förvandlas till historiska monument, och enbart berättar något om svunna tider, är det viktigt att man skapar temporära platser där konsten alltid kan stå i dialog med sin samtid, områdets historia, arkitektur, konst och stadsplaneringsideal.

Vad krävs då, förutom begåvade konstnärer? Historien har lärt oss följande:

- * En engagerad och initierad beställare som kan formulera sin vision.
- * Rätt plats rätt konstnär.
- * En plånbok/budget som står i relation till vad man vill uppnå.
- * Att konstnären tidigt kommer in i processen.
- * En realistisk tidsplan, det vill säga gott om tid till utförandet.

Och sist men inte minst:

- * En arbetsgrupp som genom samtal och diskussioner, och förståelse för den samlade kompetensen, kan förverkliga visionen och tro på att det omöjliga är möjligt.

Louise Bourgeois, Paris

Exempel på målpunkter/mötesplatser i Göteborg

Brunnsparken, Camilla Bergman

Brunnsparken

Järntorget, Tore Strindberg

Centralstationen, Claes Hake

Götaplatsen, Carl Milles

Kungsportsplatsen

Konstprogrammets platser

Alla attraktiva städer har flera tydliga målpunkter. Dessa målpunkter hjälper oss med orientering och riktning. De tjänar också som mötesplatser som skapar förutsättningar för ett rikt stadsliv.

Konstnärlig gestaltning är ett sätt att höja kvaliteten i de offentliga och privata stadsrummen, estetiskt och/eller integrerat i funktion, som solitär eller som temporärt inslag.

Offentlig konst ska användas för att berika och skapa stark identitet åt stadsrummet, en identitet som hänger samman med igenkännandet, och som mer handlar om det speciella än det generella. Variationsrikedom med omsorg om kvalitet, detaljer och överraskande inslag allt utfört i relation till den mänskliga skalan.

Efter att ha analyserat Kanozi arkitekters programförslag, och vision för den nya stadsdelen Masthuggskajen har följande områden och platser identifierats som de bästa för att uppnå maximal verkan.

Norra Järntorget/Olof Palmes plats

I och med att den nya stadsdelen växer fram kommer Järntorget att få en allt viktigare roll som central punkt. Många upplever Norra Järntorget och Olof Palmes plats som tomma och ödsliga ytor, till skillnad från den södra delen.

Området har i förslaget till ny detaljplan lämnats i stort sett utan åtgärder.

Att gestalta den norra sidan så att den aktiveras, befolkas och binds ihop med den södra halvan vore en stor vinst för hela området.

Heurlins plats

Längst österut i stadsdelen, invid det gamla lagerhuset, ligger Heurlins plats, vid Järntorgsgatan mellan Järntorget (Linné/Haga) och Esperantoplatsen (Kungsgatan /Rosenlundsgatan).

Det nya storhotellet samt det faktum att det i närområdet finns ett stort utbud av nöjen och kultur kommer att bidra till att mycket människor, under dygnets flesta timmar, finns i rörelse i området.

Heurlins plats kommer också att bli en naturlig entré till stadsdelens nordöstra del, kajen och älven. Detta kommer att

skapa ett av områdets större och mest frekventerade stråk.

Gestaltningssuppdraget bör ta ett större grepp för att skapa en attraktiv publik plats, med stark identitet, som står i relation till det nya 25 våningar höga hotellet och det gamla lagerhuset.

För att lyckas med detta krävs ett nära samarbete mellan konstnärer och landskapsarkitekter. På platsen bör finnas utrymme för en samtida stark solitär, något som saknas utefter stråket och i närområdet.

Älvsnabben hållplats.

I Järnvägsgatans förlängning vid Älvsnabbens nya hållplats kommer en av områdets, och hela stadsdelens, mest attraktiva platser att skapas. Det västliga läget vid vattnet, med utsikt mot Göteborgs inlopp, de många soltimmarna och färjetrafiken, får till följd att mycket människor kommer att finnas och röra sig i området.

Detta bör vara platsen för ett konstverk av internationell lyskraft - en målpunkt inte bara för stadens invånare, utan ett måste för alla besökare av Göteborg.

Den skulle på lite längre sikt också kunna bli en del i ett konst- och skulpturstråk utefter Göta Älvs stränder, från Gullbergsvass, Frihamnen och vidare ut till Röda sten. Lätt att nå och se med hjälp av Älvsnabben.

Internationella exempel på offentlig konst

Jim Dine, Borås

Antony Gormley, Newcastle

Katharina Fritsch, London

Richard Serra, Bochum

Paul McCarthy, London

Niki de Saint Phalle och Jean Tinguely, Paris

Masthamnsgatan

Centralt belägen mitt i stadsdelen ligger Masthamnsgatan. Den sträcker sig i en öst-västlig riktning, från Folkets Hus/Järntorget i öster till Kommersen och den avslutande parken i väster.

Här finns en möjlighet att skapa ett kontemplativt promenadstråk som attraktiv kontrast till Första Långgatans trafik och kommers.

Vi förslår ett uppdrag där man arbetar med hela gatusträckan, men tittar lite extra på de gatukorsningar som uppstår – Nordhemsgatan, Värmlandsgatan med flera.

Masthuggsgatan kommer att bli ett grönt och socialt anpassat stråk med flera

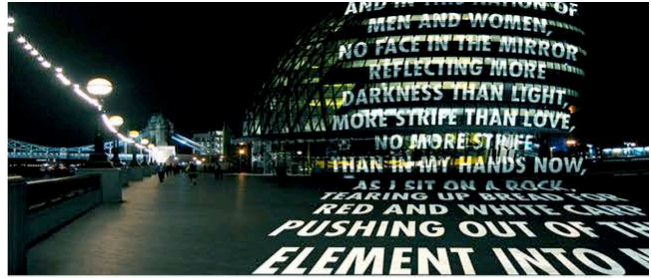
grönområden och rum för olika sociala aktiviteter (se förslag från Kanzoi arkitekter).

För ett lyckat konstnärligt gestaltungsuppdrag med allt från utformning av markbeläggning, belysning, fasader, entréer, sitt- och parkmöjligheter med mera, krävs ett tätt och nära samarbete mellan konstnärer och arkitekter.

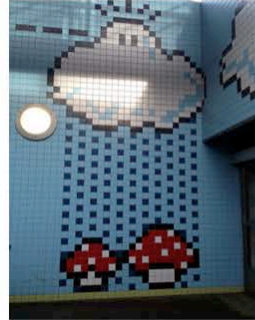
Exempel på konst som involverar ljus, fasader och markbeläggning

David Svensson, Stockholm

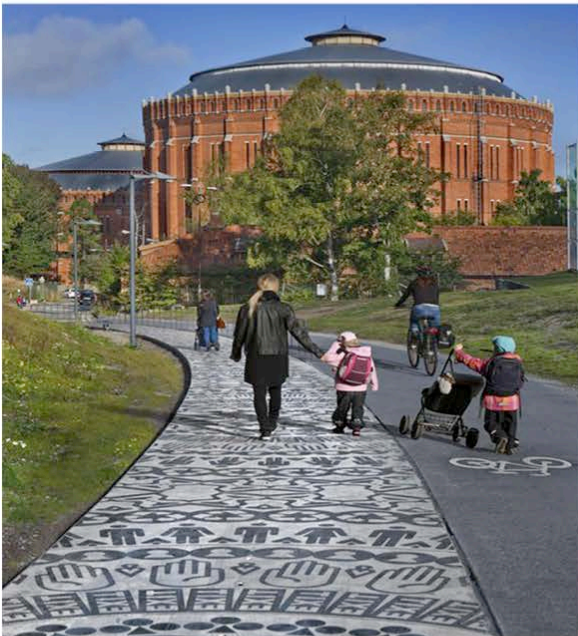

Jenny Holzer, London

Lars Arrhenius, Stockholm

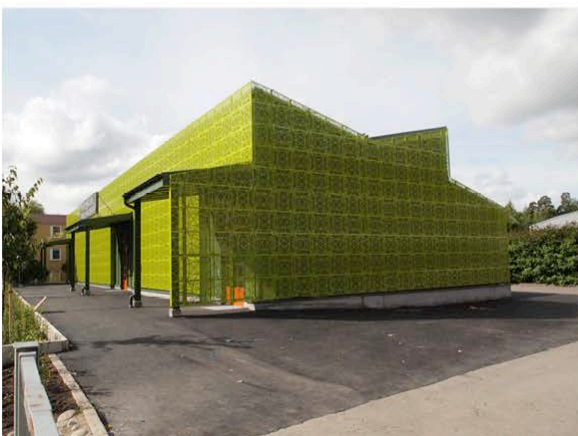
David Svensson, Kristianstad

Gunilla Klingberg, Stockholm

Tony Oursler, New York

Sonja Larsson, Tensta

Gunilla Klingberg, Urdaibai

Kommersen

Kommersen är belägen i stadsdelens västligaste del med Masthuggstorget som avgränsning åt söder. Området har idag en mycket stark visuell och konstnärlig identitet tack vare loppmarknadens heltäckande fasadmålningar, i ständig förändring.

Området på, och omkring, Masthuggstorget upplevs av många idag som "tråkigt" och "dött". Att skapa ett attraktivt kvarter långt västerut i stadsdelen kan bidra till att öka aktiviteten även i detta område.

Vi tycker att man ska ta fasta på den streetarkultur som idag präglar området. Denna energi är något att ta tillvara, inspireras av och bygga vidare på när man anlägger gator, torg, byggnader och parker.

Konsten skulle kunna bidra till att skapa helt unika kvarter där även delar av Masthuggstorget och dess spårvagnshållplats kan integreras. På så sätt fogar man samman det gamla med det nya. Det kan handla om att i samarbete utforma markbeläggning, fasader, sittgrupper, aktivitetsparker, belysning, paviljonger med mera. Här finns också plats för en solitär i anslutning till parken.

Kajstråket

I framtiden kommer Masthuggskajen att bli en del av ett fantastiskt promenadstråk som kommer att sträcka sig från Gullbergsvass i öster via operan och Skeppsbron fram till Masthuggskajen i väster. En attraktion likt de kajstråk som finns i bland annat Köpenhamn, London och Shanghai.

Den långa kajen lämpar sig väl för permanent konst men kanske allra mest för temporära aktiviteter för att bidra till attraktionskraften.

När det gäller kajstråket är det viktigt att man tar ett helhetsgrepp för att skapa en känsla av kontinuitet i miljön. Förutom att skapa plats för temporära aktiviteter kan det handla om utformning av sittgrupper, paviljonger, belysning, markbeläggning, lekplatser med mera.

Att lägga ut detta som ett konstnärligt gestaltungsuppdrag i samarbete med arkitekter kan skapa spännande och oväntade lösningar.

Platser för temporära aktiviteter

Förutom konstprogrammets förslag på gestaltungsuppdrag för permanenta platser bör man skapa rum/platser för temporära kulturella/konstnärliga aktiviteter inom området - allt för att bidra till en levande konstscen.

Dessa platser skulle med fördel kunna vara:

- * Norra Järntorget/Olof Palmes gata
- * Parken bakom Järntorget
- * Området kring Kommersen
- * Södra Älvstrandens kajstråk

Att bygga en ny stadsdel tar som bekant tid. Alla de föreslagna uppdragen i programmet tar tid att genomföra och är

avhängiga detaljplanens tidsplan. Ett sätt att skapa intresse för stadsdelen under den långa byggtiden är att utnyttja döda ytor som uppstår under bygpperioden för så kallade "pop up"-aktiviteter.

Planeringen av dessa aktiviteter skulle kunna starta omedelbart och bli utflyktsmål för boende, både i och utanför närområdet, och bidra till att skapa uppmärksamhet kring hela projektet.

Nivå Landskapsarkitekter, Umeå

Genomförande, finansiering, tidsplan, organisation

Göteborgs kommun har genom Kommunfullmäktige beslutat att en procent av alla investeringskostnader i samband med byggnationer, infrastruktur med mera ska gå till konstnärlig gestaltning.

Det är viktigt att man tidigt i processen skaffar sig en ekonomisk kalkyl för att klarlägga förutsättningarna för genomförandet.

För att skapa bästa möjliga förutsättningar är det också viktigt att finansiellt få med privata investerare vars fastigheter gränsar till de allmänna och offentliga rummen.

Det är alltså angeläget att tidigt i processen föra öppna diskussioner om den konstnärliga gestaltningen och dess betydelse, mellan kommunens förvaltningar och de olika privata aktörerna.

Det är också viktigt att tidigt sätta upp en realistisk och tydlig tidsplan för att skapa möjligheter att utnyttja de ekonomiska och logistiska medlen maximalt, till exempel vid markbearbetning, vatten, el med mera.

För att detta ska bli så effektivt som möjligt krävs att gott samarbete mellan konst, arkitektur och landskap. För att organisera och driva det här arbetet så effektivt som möjligt bör man ställa samman en arbetsgrupp med så bred kompetens och representation som möjligt.

Förutom en extern konstkonsult och en projektledare bör här ingå representanter för byggherrarna, Älvstranden Utveckling AB, Göteborg konst, planarkitekt, husarkitekt, landskapsarkitekt, ingenjör, och eventuellt någon mer med konstnärlig kompetens.

Individerna i gruppen kan naturligtvis komma att variera något från fall till fall, men för att uppnå bästa resultat och för att kunna ta det stora nödvändiga greppet är det viktigt med kontinuitet i detta "konstråd".

En viktig fråga som gruppen tidigt måste prioritera är hur de personer som ska arbeta vidare med de olika konstnärliga gestaltungsuppdragen ska väljas ut.

Underlag

- * "Vision Älvstaden", samt resultatet av efterföljande workshop. Göteborgs stad oktober 2012.
- * "Program för norra Masthugget, underlag och förskjutning". Stadsbyggnadskontorets juni 2010.
- * "Masthamnen/Göteborg 141127" Kanozi arkitekter.

Ulf Kihlander och Martin Wickström
KiWi
Maj 2015